Peer-reviewed article

A Swedish-Norwegian Diplomat in the Russia of Nicholas I

Per-Arne Bodin

Department of Slavic languages, Stockholm University

pab@slav.su.se

Abstract

Nils Palmstierna was the Swedish and Norwegian envoy in St. Petersburg between 1820 and 1845 and is perhaps the Swedish diplomat who made the greatest impact on Russian cultural history. Nils Palmstierna spoke Russian and Polish, and he appears to have become a well-known figure in the social life of the Russian capital at the time. In this article, I aim to identify the impressions Palmstierna made in St. Petersburg and in Sweden, as well as the impressions that the city and Russia made on him. Particularly interesting are his diplomatic dispatches from 1825 and 1826, in which, as an eyewitness, he was able to report on the Decembrist uprising and the funeral of Tsar Alexander I. He participated in the city's social life and, like the Russian upper class of the time, became an avid card player. A notable event was a dinner organized by Palmstierna and where both Aleksandr Puškin and the grammarian Nikolaj Greč were among the invited guests.

En svensk-norsk diplomat i Nikolaus den förstes Ryssland

Lördagen 24 december 1827 gav Sveriges och Norges envoyé baron Nils Palmstierna stor middag i sitt residens som enligt Petersburgs adresskalender för 1824 låg nära Amiralitetet, på Morskaja-gatan (Podrobnyj plan 1828). Med ett kollegieråd före och med ett titulärråd efter sig i adressboken.

Slovo 66:1 (2026), 303–316. DOI https://doi.org/10.33063/slovo.v66i1.1225
CC BY 4.0

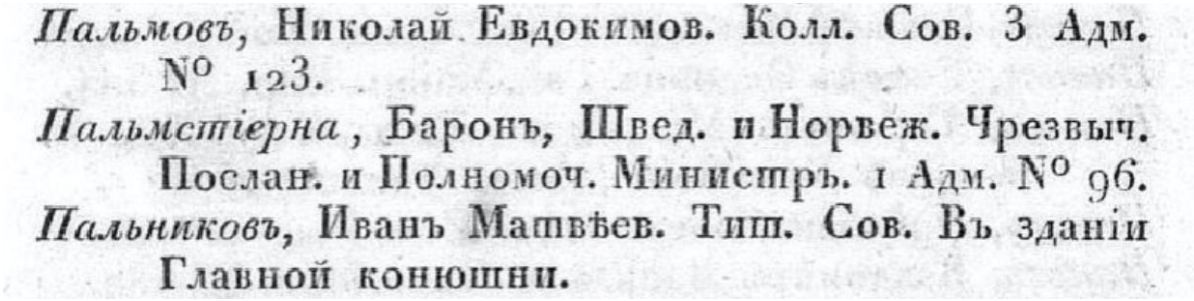

Пальмовъ, Николай Евдокимов. Колл. Сов. 3 Адм. № 123.
Пальмстіерна, Баронъ, Швед. и Норвеж. Чрезвыч. Послан. и Полномоч. Министръ. 1 Адм. № 96.
Пальниковъ, Иванъ Матвѣев. Тип. Сов. Въ зданіи Главной конюшни.

Bild 1. Fragment av adresskalendern (Aller 1824)

Mer än hälften av gästerna var ryssar och bland dem befann sig två författare, Nikolaj Greč och nationalskalden Aleksandr Puškin. Samma år hade Greč publicerat två versioner av sin ryska grammatik, en mer teoretisk och en mer praktisk ”Utförlig rysk grammatik” (*Prostrannaja russkaja grammatika*) respektive ”Praktisk rysk grammatik” (*Praktičeskaja russkaja grammatika*) (Greč 1827a; Greč 1827b). En svensk översättning av den praktiska grammatiken kom redan två år senare ut i Helsingfors under titeln: *Första grunderna af ryska grammatiken* (Greč 1829).

Middagen uppfattades av petersburgarna som unik på två sätt: den ägde rum på en fastedag, vilket varken värd eller de flesta gäster brydde sig om. Palmstierna var ju protestant och hade ingen anledning att följa fastorna och det gällde också Greč. Det andra som man kunde lägga märke till är att Palmstierna hade bjudit så många ryssar, och flera av dem, som Greč, hade inget med diplomaternas värld att göra. Vid ett annat tillfälle klagade en av de bjudna, den höge ämbetsmannen Modest Korf, på Palmstiernas klädsel. (Karpov 2013: 32) Som friherre kunde Palmstierna stå fri från diverse klädkoder.

Nils Palmstierna

Nils Palmstierna föddes 1788 i Hömbs socken i Västergötland. Efter en kortare militär bana började han 1809 sin tjänstgöring på föregångaren till dagens Utrikesdepartement och var först stationerad i Berlin och sedan, som mycket ung envoyé, i Wien från 1818. Från 1820 blev han stationerad i Petersburg i samma funktion. Han stannade ett kvartssekel på sin post fram till 1845 och är den svenske diplomat som kanske har gjort störst avtryck i den ryska kulturhistorien.

Nils Palmstierna kunde ryska, han förefaller ha blivit en känd person i dåtidens societetsliv i den ryska huvudstaden. Jag vill i denna artikel försöka finna avtryck som Palmstierna gjorde i Petersburg och i Sverige och vilka intryck som staden och Ryssland gjorde på honom.

Posten som Sveriges och Norges ambassadör i den ryska huvudstaden var utrikespolitiskt viktig och innehavarna av ämbetet satt oftast i många år och lärde känna

Ryssland väl. Före Palmstierna hade Curt von Stedingk varit ambassadör åren 1790 till 1811 och efter Palmstierna kom Gustaf af Nordin som var stationerad i Petersburg som svensk-norsk beskickningschef mellan åren 1845 och 1856 men som hade varit placerad i Petersburg två gånger tidigare i lägre befattningar och med Palmstierna som sin chef (Korsakova & Noskov 2015: 200–201).

Bild 2. Generallöjtnanten och envoyén friherre NILS FREDRIK PALMSTIERNA, f. 1788, d. 1863. Efter fotografi, trol. från 1861. N F P. "En politisk karaktärsbild från Oscar I:s dagar" (1933), 78

Konservatismen

Palmstierna var anhängare av enväldet och han blev hemkallad till Sverige och berövad sitt ämbete eftersom han i sin egenskap av riksdagsman i adelsståndet pläderat mot representationsreformen som sedermera utmynnade i tvåkammarriksdagen. Det

förargade den nye kungen Oscar I, som stödde reformen och som ville statuera exempel. En hög ämbetsman kunde inte få stå i opposition till kungen i en så viktig fråga.

Palmstierna tyckte illa om den demokrati som under denna tid höll på att växa fram i Sverige och skrev: ”Demokrati alstrar demagogi, demagogi alstrar anarki, anarki antingen despotism eller förlust av landets självständighet.” (Palmstierna 1880: 72). Den nya arvsordningen då man och kvinna ärvde lika, som antogs 1845, var han likaså motståndare till. Han ansågs till slut vara en rysk röst i Sverige och förordade vänskap med Ryssland.

Det ryktades om att det var han som skrivit ett inlägg i tidningen *Svenska biet* 29 augusti 1844, som ville skrämma offentligheten för rysk vrede om riksdagen skulle anta representationsreformen och beröva adeln dess privilegier, en dåtida oförblommerad påverkanshandling:

> Vi vilja lämna därhän, om Ryssland tillåter verkställigheten av en organisation som i framtiden kan bliva i mer än ett avseende fruktansvärd för det aristokratiska enväldet. (Svenska biet 1844)

Det är oklart om skribenten syftar på enväldet i Ryssland eller i Sverige, men ett är klart, han vill behålla det. Hans brorson karakteriserade Nils Palmstiernas politiska uppfattning: ”Hans politiska grundsatser voro långt ifrån demokratiska och egentligen mera aristokratiska än man här i riket kunde finna tillämpliga på våra förhållanden.” (Palmstierna 1880: 72)

I en satirisk notis om Palmstierna i en av dåtidens skvallerkrönikor heter det infamt om hans närhet till det ryska hovet:

> Han hade redan före kejsar Nikolajs tronbestigning (1825) tillträtt sitt ämbete, hade sett hela den yngre generationen av det kejserliga huset växa upp och gungat de små storfurstarna på sina knän, hade nästan dagligen varit gäst hos kejsaren och var ”där i huset” en mycket välkommen vän. (Hellberg 1870: 70)

Palmstierna gick i frivillig landsflykt och bosatte sig i Hamburg där han avled 1863 och där han också är begravd. Han gifte sig långt under sitt stånd med Christina Håkansson som han redan levt samman med i många år. Hans vurm för adeln fick här stå tillbaka för familjelivet. Samma sak hade hänt med hans högättade föregångare greve Curt von Stedingk, som gifte sig med Ulrika Fredrika Ekström på anmodan av Katarina den stora som skänkte dem en dubbelsäng i bröllopsgåva.

Kungen erbjöd Palmstierna en annan post som envoyé men han tackade stolt nej med orden: ”ty vare sig i London, Paris, Berlin, Wien eller annorstädes är Nils Palmstierna alltid densamme.”

Under Krimkriget tog Palmstierna ställning för Ryssland och är en av mycket få svenskar som tilldelats Alexander Nevskij-orden, som han fick ta emot när han av den svenske kungen tvingats lämna den ryska huvudstaden.

I tidens ryska memoarer talas om hans goda kunskaper i ryska, men också polska nämns, hans kännedom om rysk litteratur, hans bekantskap med Puškin och Mickiewicz och inte minst baronens hetsiga temperament och hans rykte som dålig förlorare i kortspel. Den unge franske diplomaten Marie Melchior Joseph Théodose de Lagrené noterar i ett brev att Palmstierna lätt brusade upp, var annorlunda än alla andra diplomater och att han var mycket kunnig i historia och statskunskap (Korsakova & Noskov 2015: 200).

Depescherna 1825–1826

Palmstiernas mest berömda depescher hänför sig till 1825 och 1826. I dem kan man följa Nikolaus den förstes tronbestigning, dekabristupproret och Alexanders begravning. Dekabristerna var en oppositionsrörelse som utvecklades framför allt bland officerarna med början 1816 och som krävde begränsningar av kejsarens makt och en konstitution. Själva upproret ägde rum 14 december, enligt den gamla stilen, som motsvarar 26 december i den gregorianska kalendern, i samband med tronskiftet efter Alexander den förstes död. På ryska heter månaden *dekabr'*, därav namnet på upproret.

Under en parad på Senatstorget, nära Vinterpalatset, då trupperna skulle svära trohetseden till den nye kejsaren Nikolaus den förste vägrade livgardet. Det ledde till en eldstrid där mer än tusen människor lär ha mist livet. Fem av upprorsmännen dömdes till döden och avrättades, många officerare sändes till sibirisk fångenskap.

I en depesch daterad 17 februari 1826, beskriver Palmstierna sin första audiens för den nye kejsaren, Nikolaus den förste och nämner för kejsaren att han själv befunnit sig på Senatstorget under själva upproret:

> Innan jag hann uttala de vid dylika tillfällen övliga fraserna, lät kejsaren samtalet falla på den olyckliga tilldragelsen, som sysselsätter alla sinnen. Ännu intagen av förskräckelse och förvåning genom resultatet af alla dessa upptäckter, lät jag kejsaren veta att jag varit med i folkhopen, där jag sett hans kejserliga majestät utan följe och sålunda utsatt för en fruktansvärd fara. ”Den där folkhopen, svarade hans kejserliga majestät, ”utgjordes af beskedliga bönder, men jag befann mig sedan en lång stund mellan tvänne mördare.” /---/ Jag vill endast anföra det viktigaste av vad kejsaren sade. ”Det har blivit nödvändigt,” yttrade han, ”att verkställa en mängd arresteringar. De är ingen olycka för individerna, vilka därigenom får medel att rättfärdiga sig inför varje misstanke, och dessa åtgärder är oundgängliga. För resten kan de i ett land som vårt, vilket lyckligtvis inte är konstitutionellt, försiggå helt lagligt, och jag skulle, om så behövdes, låta arrestera halva nationen för att bevara den andra hälften obesmittad.”
> Jag anmärkte att arresteringar på grund av starka misstankar i dylika fall även kunde försiggå lagligt i länder med annan konstitution, exempelvis i Sverige. (Ahnfelt och Suchtelen 1887: 357–358)

Kejsaren framställer de oppositionella tankarna om en konstitution som en smitta, spridningen som en epidemi och arresteringarna som en karantän.

Samtalet gällde frågan om konstitution. Ryssland saknade en sådan och det var det som kuppmakarna krävde. Sverige hade ju däremot en ny grundlag antagen 1809, men

Palmstierna som var stockkonservativ försökte i samtalet förminska den svenska grundlagens betydelse genom att genmäla att det också i Sverige gick att enkelt företa arresteringar.

Också den svenske och norske kungen, Karl XIV Johan, i Norge kallad Karl III Johan, beundrade och berömde Nikolaus den förste för att ha slagit ner dekabristerna. Det framgår av ett samtal mellan kungen och den ryske ambassadören Peter van Suchtelen, som relateras av denne i en depesch till kejsaren:

> Kungen ingick därefter i ett längre samtal med ministern, varunder Hans Majestät öppet uttalade sig både om sin egen och den allmänna ställningen i Europa. Han kunde som monark inte annat än beklaga den nödvändighet som ålagt kejsaren att börja sin regering med att bestraffa ett uppror; men detta upprors kuvande var en tjänst gjord åt alla troner. ”Låt oss hoppas”, sade han, ”att de väpnade styrkornas sammansvärjningar mot samhällsordningen haft sin tid, och att det skall lyckas monarkernas fasta förbund att upprätthålla samhällena, freden och bestående fördrag. Sverige önskar ingenting högre. Det önskar uppriktigt framgång åt kejsarens regering, övertygat om att han, liksom sin store företrädare, skall bli ett stöd för ordningen mot upplösningen och anarkin.” (Schinkel 1872: 208)

Den svenske kungens reaktion speglar vad som sades när Palmstierna mötte Nikolaus. Både kung Karl XIV Johan och Palmstierna uttrycker sitt gillande över att tsaren lyckats kuva dekabristupproret.

Palmstierna berättar i en depesch om Alexander den förstes likfärd och begravning. Han återger en detalj om tsarens kusk, som återkommer i många andra skildringar av skeendet:

> Konungen påminner sig kanske kusken som var anställd hos salig kejsaren. Ers Excellens måste förvåna sig över att jag i detta sammanhang nämner en person av denna ställning, men han förtjänar att undandras glömskan. Ilia (Elias), oskiljaktig från kejsarens person så snart Hans Majestät företog en resa eller den minsta utflykt, har kört kistan från Taganrog ända hit till katedralen. Då i Moskva hans nationaldräkt och hans skägg inte ansågs passa ihop med ceremonielet vid processionens intåg, erbjöd han sig att raka av det senare, vilket i Ryssland anses som den största uppoffring en man av denna klass kan göra. Han fick emellertid behålla sitt skägg, och det var han som även vid detta tillfälle utförde de funktioner han var så avundsjuk om att inte dela med någon. (Ahnfelt och Suchtelen 1887: 346)

Berättelserna om tsarens kusk och hans skägg var vida spridda och kusken var välkänd i Petersburg. Hans namn var Ilja Bajkov och episoden återkommer i andra berättelser om tsarens död och begravning. Palmstierna var nog inte särskilt intresserad av det ryska folkets öde, men denna anekdot om hur en enkel ryss kom i konflikt med hovceremonielet, kan han inte låta bli att återberätta till och med i en officiell depesch. Den är också ett exempel på anekdoter som är en del av diplomaters skrivande.

Palmstierna deltog i begravningsprocessionen och begravningen och avslutade sin depesch:

> Medan sångarkören, enligt den grekiska kyrkans ritual, stämde upp den majestätiska sång som avslutade begravningsceremonin, trängdes alla kring graven för att kasta tre händer mull i den – den

> sista sorgliga gärden av tacksamhet mot så många folks välgörare. De sista orden i den religiösa sången uttryckte en önskan att den avlidnes minne måtte förbli evigt; denna önskan genljöd i allas hjärtan, och eftervärlden ska bevisa att den blivit bönhörd. Bland alla mina minnen finner jag inte ett sådant ögonblick – men jag glömmer att mina känslor inte bör utgöra föremål för en officiell rapport. (Ahnfelt och Suchtelen 1887: 358)

Palmstierna syftar på de avslutande orden i begravningsritualen: ”Evigt minne” i en ganska elak ordvits. Depescherna är välskrivna och som här också skarpa, som hans egen glömska fyndigt sammanflätas med begravningsgudstjänstens uppmaning att komma ihåg för evigt och att Palmstierna själv inte menar sig finna några minnen av tsaren som ska förbli i honom för evigt.

Indirekt blir passusen en förödande kritik av Alexander den förste. Tsaren hade nog varit alltför liberal för den svenske envoyéns smak, men på senare år hade han blivit alltmer av en baksträvare. Det är ändå svårt att förstå hans avoghet mot Alexander den förste till och med i en officiell depesch. ”Många folks välgörare” kan också innehålla ett stänk av ironi. Sverige hade ju förlorat Finland under Alexanders regeringstid. En svensk kunde knappat kalla tsaren för något sådant, i alla fall inte på allvar. Han hade i samma depesch dessutom skrivit att tsarens kusk ”förtjänar att undandras glömskan”. Palmstiernas dom över Alexander är hård och obeveklig.

Palmstierna skriver också om dekabristernas öden, men avstår från de hemskaste detaljerna. Han får kritik därför av författaren till boken *S:t Petersburg, Minnesteckningar* utgiven 1854 och författad av Fredrik Wilhelm Wennberg, svensk affärsman boende i staden, som befunnit sig på plats i Petersburg under dekabristupproret. Palmstierna var dock i Moskva under avrättningarna och på det sättet förlåten och Wennberg citerar i stället en depesch från den svenske generalkonsuln Carl Gustaf Sterky om detaljer i avrättningen: Wennberg hade fått långa avskrifter och kunde därför publicera en berättelse om avrättningen:

> Av varje regemente i härvarande garnison hade en avdelning uppmarscherat till den så kallade fästningsplatsen, där de formerade carré. Å ena sidan av vallen restes därefter i största hast en schavott med tillhörande galge, i vilken de ovannämnda fem förbrytarna hängdes. De övriga av dem, nästan uteslutande tillhörande militären, fördes framför fronten av sina kårer, där man avklädde dem epåletterna samt alla uniformens attribut. Dessa saker kastades, sedan värjan brutits över vars och ens huvud, i ett bål som antänts på platsen. Därefter togs schavotten ner, de döda kropparna undanröjdes, och trupperna återvände under klingande spel till sina kaserner. (Wennberg 1854:108–109)

Sterky är också likt Palmstierna lojal mot den nye kejsaren, men förefaller ändå upprörd över hanteringen av de dödsdömda. Wennberg tillägger i sin berättelse att repen var för svaga och brast, så att tre av de dömda fick bli hängda två gånger. Han återger den berömda repliken från en av de dömda om den misslyckade hängningen: ”fördömda land, där man icke ens förstår sig på att hänga en stackare!” Wennberg är den mest kritiske av de tre svenskarna.

Palmstiernas depescher visar hans kunnighet om förhållandena och hans sinne för detaljerna och hans färdighet att skaffa sig information. Han är en driven skribent där också humorn kommer fram. Det tycks att han skriver just för publicering och inte enbart till den svenske utrikesministern eller till den svenske kungen.

Depescherna från 1825 och 1826, som författades i en dramatisk brytningstid, gavs ut 1887 i ett tvåbandsverk om Ryssland och Sverige: *Två krönta rivaler: Bernadottesminnen* (Ahnfelt och Suchtelen 1887). Depescherna har också publicerats på ryska. Palmstierna, Sterky och Wennberg ger tillsammans en ganska god bild av dekabristupproret.

Middagen och uppträdet. Greč och Puškin

Så tillbaka till Palmstiernas middag i juletid 1827. Både Greč och Puškin hade stått nära dekabristerna men ingen av dem blev arresterad. Greč blev sedermera alltmer tsartrogen i sina åsikter. Det framgår av hans publicerade memoarer där han i alla avseenden framstår som monarkist och dessutom förefaller vara en smula pretentiös.

Under middagen uppstod en häftig ordväxling mellan Puškin och Greč om grammatikorna. De ursäktade sig för värden men denne förklarade att det var länge sedan han hört ett sådant intressant samtal vid sitt bord. Det är bara Greč själv som berättar om uppträdet, det finns inget i depescherna om händelsen. Han skriver om sig själv i tredje person och det har gått trettio år sedan middagen. Palmstierna är sedan länge avpolletterad:

> Барон хорошо знал и любил русский язык. Среди обеда завязался между поэтом и указчиком разговор о какой-то грамматической тонкости. Они заспорили, разгорячились, забыли, что сидят в светском обществе, где приличнее говорить о погоде, о вчерашнем вистте и о нынешнем соусе à la Talleyrand. Гости умолкли и слушали ратоборцев российского слова с вниманием, хотя большая часть не понимала, отчего они так беснуются. Наконец оба поединщика заметили общее изумление, и один из них извинился пред хозяином в нарушении таким неуместным увлечением обычной благопристойности дипломатической трапезы: «Продолжайте, сделайте милость, продолжайте! – сказал им барон с искренним уважением. – Я давно не слыхал у себя за столом такой интересной беседы». (Karpov 2013: 28)

Puškin och Greč talade alltså animerat om den sistnämndes nyutkomna grammatikor, och den fråga man ställer sig är vad dispyten kan ha gällt. Greč var journalist, måttligt framgångsrik författare och dessutom känd för att han höll föreläsningar mot betalning om det ryska språket och att det kom bortåt 300 betalande åhörare till dessa föreläsningar. De finns utgivna i två volymer. Palmstierna besökte dessa, enligt Korf (Karpov 2013: 32).

Grečs grammatik var normativ och han kallades språkets gendarm i en skämtdikt som upplästes tidigare 6 december 1827 på en fest som Greč anordnade för att fira utgivningen av de båda böckerna. Dikten anspelade på att Greč hade samma förnamn

som tsaren Nikolaus den förste och tsarens fäbless för militär och civil disciplin liksom Grečs egen tsartrogenhet och önskan att reglera språket. Puškin var också närvarande på den festen.

Greč ville med hjälp av sina grammatikor, han skrev fler än två, sina artiklar och sina föredrag propagera för Nikolaj Karamzins språksyn. Han anknöt till en språkdebatt som hade utspelat sig en generation tidigare. På ena sidan stod Nikolaj Karamzin som ville att ryskan skulle vara ett elegant språk under inflytande från fransk syntax och med lånord från västeuropeiska språk om det behövdes. Däremot ville han utmönstra alla kyrkoslaviska ord som fanns i ryskan. Han stod vidare främmande för användningen av folkspråk. Det var så som Greč tänkte sig det ryska språket.

På andra sidan stod Aleksandr Šiškov som var konservativ och ville ha en ryska utan västerländskt inflytande och ett språk nära kyrkoslaviskan både när det gällde ordförråd och syntax. Puškin skapade en syntes av Karamzin och Šiškov som innebar att språket blev ett mycket välfungerande verktyg för den klassiska ryska litteraturen, prosa såväl som poesi.

Den öppenhet för såväl kyrkoslaviska ord och konstruktioner, som var central för Šiškov, och lån från väst som hos Karamzin och dessutom beredvillighet att använda folkspråk gjorde Puškins ryska lika rik som Shakespeares engelska.

Här stod ju Greč och Puškin alltså långt ifrån varandra och det kunde ge upphov till en animerad polemik 24 december 1827. Palmstierna skriver själv inget om middagen, men Puškins kontakter med den svensk-norska beskickningen är känd genom ett bevarat brev från Puškin till Gustaf af Nordin (Bodin 1984: 78–88).

Det fanns alltså en grundläggande skillnad i Puškins och Grečs syn på det ryska litteraturspråket, men de kom ju i gräl om en finess, en ”*tonkost*”. Vad kunde det vara? Jag skulle här föreslå användningen av objekt i genitiv i stället för ackusativ efter negerade verb. Greč förespråkade enbart användningen av genitiv, Puškin hade en större öppenhet för användning av ackusativ något som var mera utmärkande för talspråket, och något som han försvarar i sin artikel om språket i *Evgenij Onegin* (Vinokur 1959: 201–202).

Dålig förlorare

Den ryske poeten Petr Vjazemskij har givit ett fylligt porträtt av hur Palmstierna tedde sig i den ryska huvudstaden, om hans goda kunskaper i ryska, om hans intresse för rysk litteratur och om den skandinaviska kargheten i hans uppträdande (Vjazemskij 1888: 214–215).

Han hade dåligt kortsinne och brusade bland annat upp när han förlorat pengar under kortspel i den salong som den ryske utrikesministern Karl Robert von Nesselrodes svärmoder höll i Petersburg. När han förlorat flera spel utbrast han: ”Det här huset måste

vara uppfört på en kyrkogård av galna hundar”. Vjazemskij jämför honom i den stunden under vredesutbrottet med asaguden Oden.

Det var ett synnerligen odiplomatiskt uppträdande hos utrikesministerns svärmor. Vjazemskij menar vidare att Palmstierna hade blivit förryskad genom sin långa vistelse i Sankt Petersburg, vilket svenska iakttagare var överens med den ryske poeten om.

Hit kan också hans vurm för kortspel räknas. Som Jurij Lotman visat i en längre artikel var kortspel, särskilt hasard ofta förekommande i den ryska överklassen under 1700- och 1800-talen (Lotman 1978). Palmstierna tycks deltaga i detta nöje till fullo.

Lotman skriver vidare, med hänvisning till Puškins *Spader dam*, om en rysk inställning till hasard som speglar det ryska samhället där så litet gick att planera och så mycket berodde på ödet. Livet var hasard. Hermann, man kan lägga märke till hans tyska namn, kräver de säkra korten, möjligheten att planera och räkna ut utfallet.

Palmstierna kan inte acceptera ödet och blir i det ryska sammanhanget en sär person, som blir så upprörd när han inte vinner att han skyller på huset där han är eller att någon kikat i hans kort. I fascinationen för kortspel passar han in i den ryska miljön, i övertygelsen att han har rätt till starka kort sticker han ut.

På det sättet liknar han Hermann i Puškins *Spader dam* som menar att det måste finnas ett sätt att komma runt tillfälligheterna, att hitta ett sätt att finna de säkra korten. Palmstierna kan inte acceptera att han av ödet får dåliga kort. Han menar sig ha rätt till bra kort.

Mickiewicz och Bronsryttaren

En polsk journalist som gått över till den ryska sidan, Józef Emanuel Przecławski, bosatt i Petersburg, ger oss i sina minnen ännu mera information om Palmstierna. Han var alltså passande umgänge för den tsartrogne Palmstierna. Den svenske diplomaten talade inte bara ryska utan också utmärkt polska, kände Mickiewicz och uppskattade hans poesi. Przecławski skriver:

> Теперь несколько слов о самом Пальмштетерне. Это был человек умный, ученый и с манерами истинного джентльмена. Он бывал в одних домах с Мицкевичем и со мною и был близко с нами знаком. К тому же, не знаю какими судьбами, он хорошо знал польский язык, свободно говорил на нем и был пламенным поклонником поэтического гения Адама. Он был приятным гостем в высшем петербургском обществе, но до известной степени. Он имел один странный недостаток: не мог хладнокровно играть в карты, и, едва только взяв их в руки, то вдруг незаметно делался грубым и дерзким. (Przecławski 1872: spalt 1952)

Från början av december 1827 vistades Mickiewicz i Petersburg, och han kan mycket väl också ha varit gäst på middagen 24 december. Också Przecławski berättar alltså en historia om Palmstiernas dåliga kortsinne. Han uppger att den svenske kungen förbjudit den svenske diplomaten att spela kort efter ett uppträde som återges av den polske

journalisten. Palmstierna anklagar en aktad rysk general för att tjuvkika i hans kort, som förklaring till att det går dåligt för honom i spelet. Återigen kan den svenske diplomaten inte acceptera att ödet har gett honom dåliga kort.

Przecławski antyder till och med vagt i en not i kapitlet om Mickiewicz i sina minnen, som alltså är skrivna på ryska, att Palmstierna kan ha givit idén till Puškins poem, eller berättelse på vers som han själv kallat den, ”Bronsryttaren”, och Mickiewiczs dikt ”Pomnik Piotra Wielkiego”. (Przecławski 1872: spalt 1951)

I kapitlet talas om Mickiewiczs förmåga att improvisera och i noten berättar han helt à propos en av sina många litterära anekdoter. Przecławski finner sig sitta bredvid Baron Palmstierna under ett framträdande av en berömd italiensk improvisatör, en italiensk professor, Guistiniani. Palmstierna fäller ett ofördelaktigt ord om improvisationen som Guistiniani råkar höra.

Han ber då Palmstierna om att föreslå ämne och språk för en improviserad dikt och denne framkastar Bronsryttaren och förbluffar den svenske diplomaten med att han efter en liten stund presenterar en dikt på latin och på versmåttet hexameter. Palmstierna blev imponerad och gick upp på scenen och gratulerade Guistiniani. Följande samtal utspelar sig mellan Palmstierna och den italienska improvisatören:

> — Что ж, не следует смешивать с уличными импровизаторами. Какой, по-вашему, самый трудный язык для стихосложений?
> — Это, конечно, греческий и латинский, — сказал немного сконфуженный дипломат.
> — Извольте избрать один из них.
> — Я очень слаб в греческом, но латинский знаю довольно твердо.
> — Очень хорошо; теперь извольте сказать, какой размер для латинского стихосложения считаете самым трудным?
> — Конечно, гекзаметр, шестистопный александрийский.
> — Хорошо, так неугодно ли вам задать мне тему?
>
> Пальмштиерна предложил тему: известный памятник Петру I, что на Сенатской площади. Джустиани, обратившись к публике, предупредил, что будет импровизировать по-латыни и, не задумываясь, не заикаясь, продекламировать более ста безукоризненных гекзаметров на языке Вергилия и Горация о великом монархе, оригинале знаменитого памятника. Удивленный и восхищенный Пальмштирна вошел на эстраду и от души пожал руку импровизатору, признавая себя побежденным. (Przecławski 1872: spalt 1951)

Inget sägs dock direkt om Mickiewicz eller Puškin och deras respektive dikter i noten. Däremot stämmer den tidsangivelse Przecławski föreslår, någon gång under 1830-talet. Puškins ”Bronsryttaren” skrevs 1833, Mickiewiczs *Dziady* del 3 där ”Pomnik” ingår är från 1832. Faktum är dock att Giovanni Guistiniani flyttade till Petersburg först 1841 (Guistiniani). Ämnet ”Bronsryttaren” var kanske tvärtom bekant för Palmstierna måhända både från Puškins och Mickiewiczs poem och det låg därför nära till hands att föreslå ämnet, som dessutom var känsligt. Puškins poem fick inte publiceras, Mickiewiczs *Dziady* där dikten ingår var förbjuden i Ryssland.

Palmstierna kunde ha varit bekant med båda texterna. Mickiewicz var känd som improvisatör och fenomenet Guistiniani visar hur viktig improvisationskonsten var i tidens litterära miljö. Däremot kunde inte Palmstierna ha givit inspirationen till statydikterna, som antyddes av Przecławski.

Något om hans diplomatiska verksamhet

Två viktiga framgångar i den diplomatiska verksamheten har gått till eftervärlden. Palmstierna var med och reglerade den norsk-ryska gränsen på ett för Norge fördelaktigt sätt. Ryska källor talar just om denna för Ryssland ofördelaktiga gränsdragning. För detta sitt arbete tilldelades Palmstierna ”Medaillen för Borgerdaad”.

Det andra ärendet som han fick att hantera och som han också lyckades lösa var en tvist mellan Sverige och Ryssland i skeppshandelsfrågan. Sverige hade sålt några örlogsfartyg till Colombia och Mexiko, vilket den ryske tsaren motsatte sig. Den ryska sidan menade att det var i strid med Heliga alliansen som Sverige hade anslutit sig till. Sverige tvingades ta tillbaka köpet.

Det innebar en stor förlust för statskassan men blidkade kejsaren som hade hotat Sverige med krig om köpet inte gick tillbaka, som det heter i samma skvallerberättelse som nämnde hans närhet till tsarfamiljen:

> Han hade skött sitt ämbete förträffligt, i synnerhet i den kinkiga uppgiften att ställa till rätta konflikten med anledning af den beryktade skeppshandeln, samt beklädde den viktigaste platsen bland alla dem, som utom Sveriges gränser kunde vara av särskild vikt både för vår regerande dynasti och för vårt fädernesland. (Hellberg 1870: 160)

Hans ansträngningar framgår i en anteckning gjord av den ryske vice utrikesministern Pavel Divov, att Palmstierna nästan hade svimmat i sin stol när han inte fick igenom ett krav som han ställt till det ryska utrikesministeriet (Divov 1898: 510).

I en nekrolog skriven 1864 får han mycket beröm för sitt långa diplomatiska värv i Petersburg:

> Han blev från detta ögonblick /då han tillträtt i Petersburg/ en påpasslig, men försiktig, en nitisk, men svenskt sinnad och handlande mellanlänk, som vidmakthöll, utan förödmjukelse och fjäsk, det goda förståndet mellan de bägge länderna, och som tillvann sin person självhärskarens aktning och förtroende, ävensom stort anseende hos den högsta sfären och bland sina kolleger vid stränderna af Neva. (Nils Fredrik Palmstjerna 1863: 124–128)

Sverige är inte längre någon stormakt, och försiktighet, men inte fjäsk är vad som krävs av en svensk diplomat vid det ryska hovet. Här uppfattas hans handlande inte som om han blivit förryskad utan det talas i stället om att han var svensksinnad och en skicklig diplomat som kunde uppehålla goda förbindelser mellan Sverige och Ryssland.

Avslutning

Palmstierna var konservativ, ja närmast reaktionär. Han försvarade den gamla ståndsriksdagen, han var emot lika arvsrätt mellan män och kvinnor, han tycks beundra Nikolaus den förstes resoluta ingripande mot dekabristerna. Anklagelserna för ryssvänlighet tycks ha fog för sig, men framför allt så var han anhängare av Nikolaus konservativa politiska livsåskådning. Det kanske också kan förklara hans förödande kritik av Alexander den förste.

Palmstierna ersattes som sändebud i Petersburg av Gustaf af Nordin som tidigare hade varit sekreterare och alltså underställd Palmstierna. Det finns många bevarade brev från Nordin till Palmstierna från de perioder då Palmstierna var hemma i Sverige. Breven handlar om hovliv, vardagligheter, gemensamma bekanta.

Också Nordin kände Puškin, vilket framgår av det bevarade brevet från Puškin till Nordin och den ryske nationalskalden nämner Nordin i sin dagbok. Nordin skriver ett långt brev med många detaljer till Palmstierna om Puškins död 1837 (Bodin 1984, 78–88). Nordin gifte sig med en ryska från en aristokratisk familj, Elena Ščerbatova.

Palmstierna blir en katalysator för en debatt om det ryska språket, en i raden som knyter an till Bronsryttaren, en iakttagare av dekabristupproret. Som anhängare av enväldet och som galen kortspelare passar han också och på alla sätt in i Petersburgsmyten.

Referenser

Ahnfelt, A. & Suchtelen, J.P.V. (red.). 1887. *Två krönta rivaler. Bernadottesminnen*. D. 2. 1812–1814. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Aller Samuil. 1824. *Rukovodstvo k otyskivaniju žilišč po Sanktpeterburgu, ili Pribavlenie k adresnoj knige: ukazatel' žilišč i zdanij v S. Peterburge.* Sankt-Peterburg: v tip. Departamenta narodnago prosveščenija.

Bodin, Per-Arne. 1984. af Nordin, Puškin och Petersburg. *Äldre svensk slavistik*, 78–88. Uppsala: Uppsala universitet.

Divov, P. G. 1898. 1828 god. *Russkaja starina* T. 93(3). 497–520.

Greč, Nikolaj Ivanovič. 1827. *Praktičeskaja grammatika russkogo jazyka*. Sankt Peterburg: Tipografija imperatorskogo vospitatel'nogo doma.

Greč, Nikolaj. 1827. *Prostrannaja russkaja grammatika*. Petersburg: Tip. Izdatelja.

Greč, Nikolaj Ivanovič. 1829. *Första grunderna af ryska grammatiken, utgifna af Nicolai Gretsch.* Öfwersatta från ryskan af Gabriel Geitlin. Helsingfors: G.O. Wasenius.

Guistiniani, https://ru.wikisource.org/wiki/РБС/ВТ/Джустиниани,_Джованни

Hellberg, Johan Carl. 1870. *Ur minnet och dagboken om mina samtida personer och händelser efter 1815*. Andra delen. Från Oscar I:s thronbestigning intill februarirevolutionen, 1844–1847. Stockholm: Iwar Hægströms boktryckeri.
Karpov, A. A. 2013. Zabytye rasskazy o Puškine. *Vremennik puškinskoj komissii* 31. 17–32.
Korsakova, Natalia & Vladimir Noskov. 2015. Spiski diplomatičeskogo korpusa v Sankt-Peterburge. 1835 g. (po materialam RGALI). *Peterburgskij istoričeskij žurnal* 4. 172–210.
Lotman Y. 1978. Theme and plot: The theme of cards and the card game in Russian literature of the nineteenth century. *PTL: A Journal for Descriptive Poetics and Theory of Literature* 3. 455–492.
Nils Fredrik Palmstjerna. 1863. Stockholm: Bonnier, 124–128.
Palmstierna, C.F. Nils Palmstierna. 1933. En politisk karaktärsbild från Oscar I:s dagar. *Personhistorisk tidskrift*. 66–91.
Palmstierna, Carl Fredrik.1880. *Berättelser ur friherre Carl Otto Palmstiernas lefnad 1790–1878.* Norstedt: Stockholm.
Podrobnyj plan Sankt-Peterburga. 1828 g., https://www.aroundspb.ru/karty/159/spb_1828_shubert.html.
Przecławski, Józef Emanuel 1872. Kalejdoskop vospominanij (1811–1871). *Russkij archiv. Istoriko-literaturnyj sbornik*, spalt 1887–1954.
Schinkel, Berndt von & John Hellstenius. 1872. *Minnen ur Sveriges nyare historia* [Elektronisk resurs] D. 11 *Carl Johan och hans tid* (1823–1828). Stockholm: Samson & Wallin.
Svenska biet 29/8 1844.
Wennberg, Fredrik Wilhelm 1854. *S:t Petersburg. minnesteckningar*. Stockholm: Dahlskog. http://urn.kb.se/ resolve?urn=urn:nbn:se:alvin:portal:record-354184" \h
Vinokur, G.O.1959. *Izbrannye raboty po russkomu jazyku*. Moskva: Učpedgiz, 189–206.
Vjazemskij, P.A. 1883. *Staraja zapisnaja knižka, Polnoe sobranie sočinenij*, t. 8. Sankt- Peterburg: Tipografija M. M. Stasjuleviča.